

УДК 159.923

Гріньова О. М.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри психології Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: grineva_olga@ukr.net

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті розглядається проблема життєвого самовизначення в юнацькому віці. Представлено результати порівняльного аналізу понять «життєве самовизначення» й «особистісне самовизначення» в фаховій літературі. Досліджено зміст феномена життєвого самовизначення у роботах українських і зарубіжних вчених. Визначено специфічні ознаки феномена життєвого самовизначення. Досліджено підходи вчених до вивчення структури життєвого самовизначення в юнацькому віці. Виявлено особливості взаємозв'язку зростання юнаків: життєвою перспективою, самопізнанням, системою життєвих смислів, життєвими планами. Виявлено специфічні ознаки життєвого самовизначення в юнацькому віці.

Ключові слова: смисл, смисл життя, самовизначення, життєве самовизначення, особистість, ідентичність, юнацький вік.

На сучасному етапі розбудови Української держави в умовах стрімких політичних трансформацій та економічної нестабільності невизначеність соціально-політична проявляється на особистісному рівні. Переживання невпевненості у своєму майбутньому призводять до зростання таких негативних емоційних явищ, як пригніченість, стрес, тривожність, розгубленість, втрата смисложиттєвих орієнтирів у цілому в сучасному українському суспільстві. Нестабільна соціально-політична ситуація особливо негативно позначається на процесі особистісного розвитку саме молодого покоління українців, яке стоїть перед вибором майбутньої кар'єри і життєвого шляху в цілому. За таких умов вибір широкими верствами молодого покоління українців цілей і смислів власного життя, визначення життєвої перспективи, формування життєвого самовизначення в цілому ускладнюється. Тому необхідною передумовою ефективної організації соціально-психологічної та корекційної роботи фахівців з метою допомоги молодому поколінню українців у формуванні життєвих цілей, планів і програм є здійснення ґрунтовних досліджень психології проектування життєвого шляху молоддю, тобто — феномену життєвого самовизначення.

Проблемі життєвого самовизначення в психолого-педагогічній літературі приділяється значна увага. У роботах вчених представлені різні підходи визначення даного поняття. Так, О. В. Піскар'єв [10], В. Ф. Сафін і Г. П. Ніков [13], В. Франкл [14] та ін. розглядають життєве самовизначення як процес самоідентифікації, пошуку індивідом власного «Я» і свого місця в

системі соціальних взаємин. Так, за В. Ф. Сафіним і Г. П. Ніковим, індивід, який самовизначився, — це «суб'єкт, який усвідомив, що він хоче (цілі, життєві плани, ідеали), що він може (свої можливості, схильності, обдарованість), що він є (цілі, життєві плани, ідеали), чого від нього хоче або очікує колектив, суспільство, суб'єкт, готовий функціонувати в системі соціальних взаємин» [13, с. 66]. За О. В. Піскар'ювим, життєве самовизначення молоді розкривається як вибір «...своєї позиції в ставленні до світу, інших людей, самого себе, до своєї специфічної сфери професійної діяльності, до завдань, які стоять перед ним в цій сфері, до шляхів і засобів їх досягнення» [10, с. 9]. Автори зазначають, що результатом такого вибору має стати відповідальність — суб'єктивне переживання необхідності виконувати життєві завдання і досягати життєвих цілей. Вибір індивідом сенсу власного життя, самовизначення в житті у контексті континууму «свобода — відповідальність» розглядає і В. Франкл. На думку автора, «...смісл життя залежить від того, якою мірою ми виконуємо чи не виконуємо вимоги, які пред'являють нам наші власні життєві завдання» [14, с. 117].

У роботах сучасних авторів підкреслюється думка про те, що набуття ідентичності, вибір людиною основних принципів ставлення до інших людей і світу в цілому становлять зміст особистісного, а не життєвого самовизначення. В. І. Абраменко [1], Н. В. Ковалева [5], Н. Є. Коршунова [6] зазначають, що реалізація індивідом особистісного самовизначення передбачає пошук ним відповіді на два питання: «Хто я?» (професійне самовизначення) і «Який я?» (моральне самовизначення). Автори зазначають, що життєве самовизначення є більш широким поняттям, яке включає вибір індивідом смислу власного життя, побудову ним життєвих планів та «стратегії життя» в цілому. Так, у роботах Т. Н. Мартинової і Н. Н. Морозової [8], Н. Н. Мирончук [9], Т. Н. Сапожнікової [12] та ін. акцент ставиться на осмислення індивідом цілісності власного життя, вибір свого життєвого шляху, становлення системи життєвих мотивів і цінностей. Так, Т. Н. Сапожнікова зазначає, що «Життєве самовизначення — це екзистенційний вибір людини, який полягає в прийнятті рішення про смісл життя і його стратегії на основі рефлексивно-ціннісного осмислення пережитих подій і самореалізація у відповідності з прийнятим рішенням» [12, с. 10]. Т. Н. Мартинова і Н. Н. Морозова також зазначають, що «...на людині лежить відповідальність за формування власної смислової єдності та її реалізації, і тому становлення людини набуває форми становлення себе в світі — самовизначення» [8, с. 115]. Згідно з Н. Н. Мирончук, «Життєве самовизначення — це вибір соціальний ролей, життєвого стиля, образу життя» [9, с. 92]. Важливим аспектом дослідження проблеми життєвого самовизначення є співвідношення даного феномену з іншими, спорідненими особистісними утвореннями: професійним особистісним, моральним самовизначенням. У роботах радянських вчених переважно вживається термін «самовизначення», під яким розуміється вибір індивідом свого життєвого шляху в цілому. Поняття «самовизначення» (життєве) і «особистісне самовизначення» вживаються як синонімічні [4; 12]. Однак розробка в роботах сучасних дослідників поняття «самовизначення», зо-

крема структури даного феномену, зумовлює зростання інтересу вчених до визначення специфіки поняття саме «життєве самовизначення».

Т. Н. Мартинова і Н. Н. Морозова зазначають, що специфічними рисами життєвого самовизначення в порівнянні з професійним і особистісним є:

- глобальність, всеохопленість образу і стилю життя, властивих тому соціокультурному середовищу, в якому існує дана людина;

- залежність від стереотипів суспільної свідомості даного культурного середовища;

- залежність від економічних, соціальних, екологічних і інших «об'єктивних» факторів, які визначають життя тієї чи іншої вікової, гендерної, соціальної і/або професійної групи [8, с. 114].

В. Д. Шадриков також підкреслює, що «...життєве самовизначення поняття більш широке, ніж тільки професійне чи навіть громадянське. Воно характеризує людину як суб'єкта власного життя і власного щастя і тому повинно стояти на першому місці в структурі цілей виховання, виступаючи як етап самореалізації людиною своїх сил і здібностей. Водночас смисл самовизначення не можна відривати від контексту людини як істоти суспільної: людина живе для інших людей, для суспільства, суспільство — для людини» [15, с. 103]. Тому Н. В. Ковалева зазначає, що вибір індивідуумом власного життєвого шляху не можна звести до питань «ким бути» і «яким бути», тобто професійного і морального самовизначення. Більш важливим, на думку автора, є пошук відповіді на питання «як жити», тобто вибір стилю й способу життя в цілому, здійснення життєвого самовизначення [5]. В. Франкл також підкреслює, що індивід не має єдиного смислу життя. Даний феномен завжди є полівершинним і проявляється в основних сферах життя індивіда: професійній, моральній, сімейній [15].

Таким чином, здійснений аналіз літературних джерел дає можливість констатувати, що у роботах сучасних вчених поняття «життєве самовизначення» трактується як більш широке, ніж особистісне, професійне й моральне. Автори підкреслюють, що пошук і визначення людиною смислу життя, здійснення саме життєвого самовизначення, є необхідною передумовою становлення інших видів самовизначення [4; 5; 8].

У роботах психологів [2; 3; 4; 9; 15] підкреслюється значущість визначення структури та основних компонентів життєвого самовизначення. Так, С. Л. Рубінштейн наголошує, що в основі пошуку індивідом сенсу життя лежать три групи життєвих ставлень: до світу, інших людей і себе. Специфіка цих груп ставлень обумовлює вибір індивідом сенсу власного життя, побудову стратегії й тактики його досягнення [11]. За Н. Є. Коршуною, життєве самовизначення включає: умови й фактори щасливого життя в майбутньому; часове планування життя; фактори, які індивід враховує при плануванні майбутнього; образ самовизначення, що очікується; способи досягнення поставлених цілей; умови й фактори, які сприяють досягненню поставлених цілей; умови й фактори, які заважають досягненню поставлених цілей [6]. У роботах В. С. Іванової представлено результати міждисциплінарного аналізу проблеми життєвого самовизначення. На думку автора, даний феномен містить такі компоненти:

– метафізичний — основа, яка визначає контекст можливості, коли кожного разу ставиться (або вирішується) питання про самовизначення, тобто артикулюються остаточні умови (основи) або буття взагалі або буття людини;

– екзистенційний — відображення передрозуміння, первинне світосприйняття, де людина швидше прислухається до себе, ніж пізнає. В цій частині життєвого самовизначення людина ставить питання про своє існування, про буття;

– культурно-семантичний, який прямо пов'язаний зі значеннями, поясненнями культури як ціннісно-нормативного середовища, яке дає континуум значень, смислів, символів і змушує до розуміння, осмислення всього того, що створено як артефакт [5].

Таким чином, здійснений аналіз літературних джерел дає можливість констатувати, що у своїх структурах життєвого самовизначення автори роблять акценти на різні аспекти даного феномену: ставлення (С. Л. Рубінштейн [11]), складові життєвої трансспективи та умови реалізації життєвої перспективи (Н. Є. Коршунова [6]), самопізнання й система життєвих смислів (В. С. Іванова [4]). Тому розроблені моделі не суперечать одна одній, а є взаємодоповнюючими і взаємоінтегруючими. При цьому автори [2; 4; 15] підкреслюють гетерохронність та нерівномірність становлення основних складових життєвого самовизначення та даного феномену в цілому.

Висока актуальність і соціальна значущість вивчення життєвого самовизначення як важливого феномена особистісного зростання індивідуума зумовлюють необхідність вивчення цього психічного утворення у сензитивному періоді — юнацькому віці; визначення структури, моделі, ознак, а також необхідних психолого-педагогічних умов для становлення зазначеного феномена. Тому **метою** даної статті є аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми становлення життєвого самовизначення юнаків. Активізація смисложиттєвого самовизначення в юнацькому віці значною мірою обумовлює специфіку подальшого професійного і духовного зростання особистості. Так, В. І. Абраменко [1], О. В. Братусь [3], Н. Д. Левітов [7] та ін. зазначають, що саме в юнацькому віці часто відбуваються значні зміни ставлень індивіда до інших людей, гальмування одних моральних якостей і активізація інших, значні зміни й «злами» як окремих якостей, так і характеру індивіда в цілому [1; 7]. Т. Н. Сапожнікова також підкреслює, що «Життєве самовизначення є родовим поняттям по відношенню до особистісного, професійного й соціального самовизначення. Воно може бути охарактеризовано як процес, стан і результат...» [12, с. 11]. На думку автора, феномен життєвого самовизначення в юнацькому віці як процес полягає в тому, що вирішення екзистенційної проблеми з пошуку сенсу власного життя передбачає проходження декількох етапів. Самовизначення як стан передбачає становлення суб'єктності, осмислення індивідом себе в якості суб'єкта власного життя й діяльності. Самовизначення як результат передбачає знаходження людиною смислу власного життя і, як наслідок, — становлення ряду новоутворень її подальшого особистісного зростання [12].

Т. Н. Мартинова і Н. Н. Морозова також підкреслюють, що «Увага до проблеми життєвого самовизначення пов'язана з... природною для молодих людей потребою знайти своє місце в житті» [8, с. 114]. За Т. Н. Сапожніковою, «Життєве самовизначення — центральне особистісне новоутворення в юнацькому віці» [12, с. 8]. У юнацькому віці життєве самовизначення є необхідною передумовою визначення особистісної ідентичності, а отже, і вирішення кризи юнацького віку: «В пошуках особистісної ідентичності старшокласники мають намагатись виробити стратегічні життєві цілі й світоглядні орієнтири, які, підкреслюючи індивідуальність, не вступали б в протиріччя з загальнолюдськими нормами й прийнятими законами» [12, с. 11]. При цьому автор підкреслює, що в стихійних умовах становлення життєвого самовизначення юнаків ускладнюється рядом соціальних і психологічних проблем. До основних проблем життєвого самовизначення в юнацькому віці Т. Н. Мартинова і Н. Н. Морозова відносять нерівність життєвих стартових позицій (соціальний статус), переоцінку цінностей, потреб і інтересів, структури і динаміки мотивів вибору професії; одержання вищої освіти і навчальну діяльність; життєві плани і стратегії життєвого самовизначення; невизначеність можливостей самореалізації [8].

Т. Н. Сапожнікова зазначає, що «Рання юність — сензитивний вік для формування готовності людини до життєвого самовизначення, інтегрального утворення істотних сфер особистості, при певному рівні якого людина стає суб'єктом власного життя (особистісний підхід), особливого рівня сформованості рефлексивних і прогностичних здібностей, які дозволяють розцінювати життєві ситуації як події й одержувати з них особистісний смисл (функціональний підхід)» [12, с. 11]. Висока значущість смисложиттєвого самовизначення як чинника суб'єктності підкреслюється і в роботах К. О. Абульханової-Славської [2], Б. С. Братуся [3], В. Франкла [14]. На думку авторів, знаходження індивідом смислу власного життя, свого місця в системі соціальних взаємин є необхідною передумовою його перетворення з об'єкта в суб'єкта власного життєвого шляху, формування у нього здатності керувати своїм життям, а не бути пасивним об'єктом впливу зовнішніх обставин. Вибір людиною індивідуального стилю діяльності й життя в цілому значною мірою обумовлюється її життєвою спрямованістю, тобто системою уявлень про власні життєві цілі й можливі способи досягнення бажаних цілей, сенс власного існування у цілому. У дослідженнях В. С. Іванової підкреслюється думка про те, що в основі життєвого самовизначення індивіда в юнацькому віці лежить феномен смислу життя: «Звернення до особистісних смислів дає можливість людині вибудувати суб'єктивний образ свого життя, певні так звані життєві шляхи, подумки змістовно наповнити власне життя тими чи іншими смислами. Питання про смисл життя вирішується кожного разу не абстрактно, а конкретно, виходячи з реалій дійсності. В свою чергу, побудова подумки життєвих планів є умовою подальшої самореалізації, в якій проявляються доміанти життєвих стратегій особистості» [4, с. 93–94].

До основних ознак життєвого самовизначення в юнацькому віці Т. Н. Мартинова і Н. Н. Морозова відносять:

– креативні (значущість і узгодженість різних сторін життя, інтересів особистості; складність та спрямованість життєвих завдань; ініціативність і активність особистості та ін.);

– діяльнісно-мотиваційні (професійна та навчально-професійна мотивація; рівень професійних знань, умінь і навичок; різноманітність видів діяльності, в які включений індивід);

– психологічний комфорт (рівень інтегральної задоволеності життям);

– дефіцитарні ознаки (повнота задоволення індивідуальних і соціальних потреб за допомогою матеріальної і духовної діяльності та ін.) [8, с. 117]. На основі вираженості й узгодженості даних ознак автори виділяють оптимальний і неоптимальний типи готовності до життєвого самовизначення в юнацькому віці [8, с. 117].

Таким чином, здійснений аналіз літературних джерел дає можливість зробити висновок про те, що проблема життєвого самовизначення у фаховій літературі не є новою. У роботах вчених досліджуються зміст цього поняття, особливості взаємозв'язку життєвого самовизначення з іншими спорідненими феноменами. У роботах українських і зарубіжних вчених підкреслюється думка про те, що сенситивним періодом становлення життєвого самовизначення індивіда є юнацький вік, оскільки саме в юнацькому віці набуття ідентичності сприяє активізації смисложиттєвого пошуку особистості. Оскільки життєве самовизначення є родовим поняттям по відношенню до інших видів самовизначення, то специфіка становлення життєвого самовизначення в юнацькому віці значною мірою обумовлює специфіку становлення професійного, особистісного й морального самовизначення і всього подальшого життєвого шляху юнаків. Усе це підкреслює високу значущість теоретичного й експериментального вивчення феномену життєвого самовизначення в юнацькому віці. Однак дослідженню життєвого самовизначення в юнацькому віці присвячені лише окремі роботи сучасних українських і зарубіжних психологів. Тому перспективами подальших досліджень феномена життєвого самовизначення в юнацькому віці є дослідження структури життєвого самовизначення в юнацькому віці, чинників і механізмів даного феномену. Таким чином, можна констатувати, що висока соціальна значущість та недостатня розробленість даної проблеми зумовлюють необхідність проведення подальших досліджень життєвого самовизначення індивіда в юнацькому віці.

Список використаних джерел і літератури

1. Абраменко В. И. Закономерности развития характера у подростков и условия его формирования: дис. ... доктора психол. наук: 19.00.07 / Абраменко Виктор Иванович. — К., 1986. — 476 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / Абульханова-Славская К. А. — М.: Мысль, 1991. — 299 с.
3. Братусь Б. С. К изучению смысловой сферы личности / Б. С. Братусь // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. — 1981. — № 2. — С. 46–56.
4. Иванова В. С. Феномен жизненного самоопределения: содержание и компоненты / Иванова В. С. // Известия Томского политехнического университета. — 2011. — Т. 318, вып. 6. — С. 92–97.

5. Ковалева Н. В. Жизненное самоопределение молодежи в условиях социальной нестабильности: социально-психологический аспект: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Ковалева Наталья Владимировна. — М., 1997. — 151 с.
6. Коршунова Н. Е. Жизненное самоопределение современных выпускников образовательных учреждений: социологический анализ: дис. ... канд. социол. наук: 22.00.04 / Коршунова Наталья Евгеньевна. — М., 2005. — 186 с.
7. Левитов Н. Д. Психология характера / Левитов Н. Д. — М., 1969. — 424 с.
8. Мартынова Т. Н. Типы жизненного самоопределения студентов в период профессиональной подготовки в вузе / Т. Н. Мартынова, Н. Н. Морозова // Сибирский психологический журнал. — 2009. — № 25. — С. 114–119.
9. Мирончук Н. Н. Особенности жизненного самоопределения и формирования профессиональных намерений старшеклассников / Н. Н. Мирончук // Вектор науки ТГУ. — 2010. — № 3(3). — С. 92–96.
10. Пискарев А. В. Педагогические условия жизненного самоопределения курсантов военного вуза: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Пискарев Александр Владимирович. — Кострома, 2009. — 216 с.
11. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / Рубинштейн С. Л. — СПб.: Питер, 2003. — 512 с.
12. Сапожникова Т. Н. Педагогическое сопровождение жизненного самоопределения старшеклассников: автореферат дис. ... доктора педагогических наук: 13.00.01 / Сапожникова Татьяна Николаевна. — Кострома, 2010. — 46 с.
13. Сафин В. Ф. Психологический аспект самоопределения / В. Ф. Сафин, Г. П. Ников // Психологический журнал. — 1994. — № 4. — С. 65–74.
14. Франкл В. Человек в поисках смысла / Франкл В. — М.: Прогресс, 1990. — 368 с.
15. Шадриков В. Д. Философия образования и образовательные политики / Шадриков В. Д. — М.: Логос, 1993. — 181 с.

References

1. Abramenko V. I. Zakonomernosti razvitiya haraktera u podrostkov i uslovija ego formirovaniya: dis. ... doktora psihol. nauk: 19.00.07 / Abramenko Viktor Ivanovich. — K., 1986. — 476 s.
2. Abul'hanova-Slavskaja K. A. Strategija zhizni / Abul'hanova-Slavskaja K. A. — M.: Mysl', 1991. — 299 s.
3. Bratus' B. S. K izucheniju smyslovoj sfery lichnosti / B. S. Bratus' // Vestn. Mosk. un-ta. Ser. 14. Psihologija. — 1981. — № 2. — S. 46–56.
4. Ivanova V. S. Fenomen zhiznennogo samoopredelenija: sodержanie i komponenty / Ivanova V. S. // Izvestija Tomskogo politehnicheskogo universiteta. — 2011. — T. 318, vyp. 6. — S. 92–97.
5. Kovaleva N. V. Zhiznennoe samoopredelenie molodezhi v uslovijah social'noj nestabil'nosti: social'no-psihologicheskij aspekt: dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.05 / Kovaleva Natal'ja Vladimirovna. — M., 1997. — 151 s.
6. Korshunova N. E. Zhiznennoe samoopredelenie sovremennyh vypusknikov obrazovatel'nyh uchrezhdenij: sociologicheskij analiz: dis. ... kand. sociol. nauk: 22.00.04 / Korshunova Natal'ja Evgenievna. — M., 2005. — 186 s.
7. Levitov N. D. Psihologija haraktera / Levitov N. D. — M., 1969. — 424 s.
8. Martynova T. N. Tipy zhiznennogo samoopredelenija studentov v period professional'noj podgotovki v vuze / T. N. Martynova, N. N. Morozova // Sibirskij psihologicheskij zhurnal. — 2009. — № 25. — S. 114–119.
9. Mironchuk N. N. Osobennosti zhiznennogo samoopredelenija i formirovaniya professional'nyh namerenij starsheklassnikov / N. N. Mironchuk // Vektor nauki TGU. — 2010. — № 3(3). — S. 92–96.
10. Piskarev A. V. Pedagogicheskie uslovija zhiznennogo samoopredelenija kursantov voennogo vuza: dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.07 / Piskarev Aleksandr Vladimirovich. — Kostroma, 2009. — 216 s.
11. Rubinshtejn S. L. Chelovek i mir / Rubinshtejn S. L. — SPb.: Piter, 2003. — 512 s.

12. Sapozhnikova T. N. Pedagogicheskoe soprovozhdenie zhiznennogo samoopredelenija starsheklassnikov: avtoreferat dis. ... doktora pedagogicheskikh nauk: 13.00.01 / Sapozhnikova Tat'jana Nikolaevna. — Kostroma, 2010. — 46 s.
13. Safin V. F. Psihologicheskij aspekt samoopredelenija / V. F. Safin, G. P. Nikov // Psihologicheskij zhurnal. — 1994. — № 4. — S. 65-74.
14. Frankl V. Chelovek v poiskah smysla / Frankl V. — M.: Progress, 1990. — 368 s.
15. Shadrikov V. D. Filosofija obrazovaniya i obrazovatel'nye politiki / Shadrikov V. D. — M.: Logos, 1993. — 181 s.

Гринёва О. М.

кандидат психологических наук, доцент
доцент кафедры психологии Педагогического института
Киевского университета имени Бориса Гринченко

**ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕНИЯ ЖИЗНЕННОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ
В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ**

Резюме

В статье рассматривается проблема жизненного самоопределения. Представлены результаты сравнительного анализа понятий «жизненное самоопределение» и «личностное самоопределение» в профессиональной литературе. Исследовано содержание феномена жизненного самоопределения в работах украинских и зарубежных ученых. Определены специфические признаки феномена жизненного самоопределения. Исследованы подходы ученых к изучению структуры жизненного самоопределения в юношеском возрасте. Выявлены особенности взаимосвязи данного психического образования с другими феноменами личностного развития юношей: жизненной перспективой, самопознанием, системой жизненных смыслов, жизненными планами. Выявлены специфические признаки жизненного самоопределения в юношеском возрасте.

Ключевые слова: смысл, смысл жизни, самоопределение, жизненное самоопределение, личность, идентичность, юношеский возраст.

Grynova O. M.

PhD Psychology, assistant professor
assistant professor of the department of psychology
of Pedagogical institute of Kyiv Borys Grinchenko University

**THE PROBLEM OF THE LIFE SELF-DETERMINATION AT YOUTH
AGE**

Abstract

At the modern stage of Ukraine's development global political and social transformations determine high importance of the problem of sense-of-life search of people. The important phenomena of sense-of-life search of personality is the self-determination, choice of main life values, senses, moral stances etc. The results of analysis of life selfrealization as important phenomena of sense-of-life search of personality at works of ukrainian and foreign psychologists, representatives of existence, activity and personality approaches are represented. Foreign and native scientists explore the phenomena of life self-determination as an important stage of the process of sense-of-

life search of personality. Special features of interrelation of life self-determination and another kinds of self-determination — personal, professional, moral are analysed. It is educed, that life self-determination is an important condition of the personal, professional, moral self-determination's development. The sensitive stage of life self-realization's forming is youth age. An important role of life self-determination as one of the main conditions of personal and professional self-determination's development of teenagers are identified. The results of analysis of life self-determination's interrelation with other phenomenas of personal growth of youth (self-identity, self-analysis, subjectness) are represented. The special characteristics of the life self-determination's of youth (creativity, professional motivation, life satisfaction, spirituality) are represented. The perspective directions of further research of the life self-determination are elaboration of it's structure, model of forming, psychological and pedagogical conditions, gender special features of it's forming etc.

Key words: meaning, life meaning, life self-determination, life selfrealization, personality, identity, adolescent age.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2014